

Camilla Kronqvist

I nöd och lust

– *spontanitet och ansvar i kärlek*

”Att älska i nöd och lust.” De välbekanta orden fäster uppmärksamhet vid två viktiga aspekter av kärlek som jag vill diskutera här. Den senare, lusten, lyfter fram det lustfyllda i kärlek. Att älska är att känna lust till någon och också att ha lust att göra vissa saker, företrädesvis med den jag älskar. I erotisk kärlek vill vi t.ex. kyssa och smeka den andra, dela tankar, funderingar och upplevelser, bygga en vardag, skapa ett liv tillsammans. Det finns en spontanitet i kärlek som vi värdesätter. Kärleken består inte endast i vissa handlingar, det är också viktigt hur vi utför dessa handlingar. Jag kan i en mening göra allt det som en älskande ska göra, men du kan ändå säga att du aldrig känner att jag älskar dig. Du kan säga att mina handlingar saknar en värme eller en åtrå som är karaktéristisk för kärlek. Jag handlar inte ”med känsla”.

Uttryck som att göra något ”med känsla” påminner om att kärlek har med känslor att göra. Ofta tänker man också att spontaniteten i kärlek just består i vissa känslor, eller t.o.m. i att kärleken är en känsla. Man betonar den passivitet som verkar hänga samman med känslor, att kärlek inte i en enkel mening är under min kontroll. Jag väljer inte att älska någon eller att ha lust att göra något.

Men kärleken är också något som består när livet tillsammans inte är så lustfyllt. ”Att älska i nöd och lust” tar formen av en uppmaning, ett bud och ett löfte. Att stå vid din sida, eller stå *kvar* vid din sida, också när det är svårt. Kärleken hör alltså också samman med förpliktelser, skyldigheter och ansvar. Det finns en uppfordran i kärlek, att jag i min kärlek ser de krav som kärleken ställer på mig. I kärleken är jag alltså också aktiv. Som Wittgenstein säger: ”Kärlek är ingen känsla. Kärlek provas, inte smärta. Man säger inte: ’Det var ingen riktig smärta, annars hade den inte gått över så fort’” (Wittgenstein 1995, §504).

Med detta vill Wittgenstein inte förneka att känslor är involverade i kärlek. Om inte känslor spelade en roll i kärlek, eller om vi inte var benägna att tänka på kärlek som en känsla, skulle det inte finnas någon poäng i att betona att den inte är en känsla. Wittgenstein uppmärksam-

mar oss snarare på att grammatiken för kärlek är annorlunda än den för känslor. Det här gäller såväl mer kroppsliga känslor, eller förnimmelser, såsom smärta som andra känslor som glädje eller ilska, även om Wittgenstein något missvisande endast tar upp smärta som ett exempel på en känsla. Det finns även viktiga skillnader mellan förnimmelser och olika känslor.

Ibland då vi talar om kärlek talar vi om känslor och förnimmelser. Vi kan t.ex. fråga *hur* något känns, eller *var* det känns. Men vi talar också om kärlek på sätt som vi inte talar om känslor och förnimmelser. Jag behöver t.ex. inte betvivla styrkan eller intensiteten i dina känslor då du säger att du älskar, men kan ändå vara benägen att säga att du inte vet vad kärlek är. Jag kan säga att du inte ser vilka följder din kärlek till någon borde ha i ditt liv, att din kärlek måste synas i andra saker än i dina känslor. Det finns rum att fråga om något faktiskt är eller var kärlek, om jag fortfarande älskar eller älskar väl. Vi kan också säga att kärleken till skillnad från smärta utmanas och sätts på prov. Jag kan hållas ansvarig för kärlek på andra sätt än jag hålls ansvarig för smärta. Det finns en fråga om på vilka vis jag står bakom mina handlingar, eller finns i dem, en fråga om på vilka vis jag är sann i mina ord eller lever upp till dem då jag säger att jag älskar.

Jag har på ett annat ställe diskuterat vad som är problematiskt i att tänka att kärlek består i att ha vissa känslor, och jämfört kärlek med smärta och andra mer kroppsliga känslor, och kommer inte vidare att gå in på den frågan här (se Kronqvist 2004). I stället vill jag diskutera hur vi ska förstå den spontanitet och det ansvar som verkar vara en viktig del av kärlek. Hur kommer spontana reaktioner och förpliktelser och krav in i kärlek? När är det viktigt att det känns på ett visst sätt i kärlek och när har hur det känns en mindre roll i vad vi förstår som kärlek? Utgör spontaniteten och ansvaret en kontrast till varandra eller kan de i stället sägas stöda varandra i vår förståelse av andra och våra förhållanden till dem? Jag vill speciellt ta upp de här frågorna i ljuset av vad det är att lova att älska någon. Det verkar nämligen finnas en fråga om huruvida kärlek är något vi kan lova. Hur kan vi aktivt ta ansvar för att älska, om kärleken av nödvändighet inbegriper ett element av spontanitet eller passivitet?

I det följande vill jag argumentera att problemet i frågan ligger i de grundantaganden som får frågan att framstå som en paradox. Man utgår från att vi bara är ansvariga för våra frivilliga eller valda handlingar, medan man tänker att kärleken, eller spontaniteten i den, är en känsla, ett slags episodartad händelse. Är vi endast ansvariga för våra handlingar kan vi rimligtvis inte vara ansvariga för det som händer oss. Kopplingen mellan ansvar och fri vilja är dock inte självklar. Vi behöver inte

heller alltid se känslor som passiva. En betraktelse av kärlek kan här ge en annan bild av den plats ansvar har i vårt liv. Den visar hur vi också kan sägas vara ansvariga för och ha en aktiv roll i våra känslor.

Här inställer sig också frågan om hur vår vilja kommer in i kärleken. Många av de frågor vi kan ställa om spontanitet och förpliktelser i förhållande till våra känslor kan också formuleras som en fråga om vad som ligger inom eller utanför vår vilja. Ett skäl att betona spontaniteten i kärlek verkar t.ex. vara att kärleken, liksom våra andra känslor, inte är inom min kontroll. Jag kan inte börja älska någon genom att vilja det på det sätt som jag kan lyfta min arm om jag vill det. Att vilja älska dig är inte detsamma som att älska dig. Du kan t.o.m. ifrågasätta min kärlek om det verkar som om min vilja kommer alltför mycket in i det jag gör. Du kan misstänka att jag gör något bara för att jag tror att det förväntas av mig. Men även om jag inte kan initiera kärlek på det här sättet så är min kärlek inte oberoende av min vilja. Den är inte oberoende av mig. Att älska någon är också att vilja göra det. Kärleken är något som jag, för att låna Eva Dahlgrens ord, måste "låta ske av vilja".¹ Jag kan välja att se eller låta bli att se något som kärlek och vi kan se på att börja och sluta älska någon som ett beslut. Vi kan tala om att lova att älska i våra äktenskapslöften och befalla någon att älska sin nästa.

När man reflekterar över de här vid första anblicken konfliktartade aspekterna av vilja i relation till kärlek, är det viktigt att komma ihåg att vi använder orden "vilja" och "att vilja" för att uttrycka minst två olika slags relationer till något. Å ena sidan talar vi om att vilja för att betona det spontana i det jag gör. Jag har "lust" att göra något eller "känner för" att göra det. Å andra sidan talar vi om "vilja" som ett förhållningssätt. Vad jag vill syns här i hur jag förhåller mig till något, i mina överväganden och avgöranden. Jag handlar med en viss beslutsamhet och låter mig inte styras av det jag spontant känner för. Vad jag vill göra kan alltså här också stå i strid med det jag har lust att göra. Ett exempel på den här skillnaden kunde ses i två personer som bestämmer vilket ämne de vill studera. En läser noggrant igenom en studieguide, väger ett ämne mot ett annat, funderar på sannolikheten att i framtiden få jobb i den bransch han eller hon väljer. På basis av det här fattar han eller hon sedan ett beslut. En annan överväger också de olika alternativen, men väljer sedan ett ämne som han eller hon spontant känner för. I båda fallen kan vi säga att personen vill studera ett ämne, och vi behöver inte betvivla att viljan är äkta, även om vi i det första fallet kan fråga om personen också har lust att studera det ämne han eller hon valt, om hans eller hennes spon-

¹ Orden kommer från sången "Innan kärleken kom" på albumet *Jag vill se min älskade komma från det vilda*.

tana tänkanden och tyckanden också kom in i beslutet, och i det andra fallet kan undra om beslutet var väl grundat.

Det är alltså inte entydigt vad vi menar med att vilja något. Vi uttrycker olika saker då vi säger att vi vill något i olika situationer. Det första fallet visar dock vilken viktig roll spontaniteten ändå spelar i det jag kan sägas vilja. Även om jag kan bita ihop tänderna för att göra det jag vill, kan du fråga om jag faktiskt vill göra något om jag endast gör det med sammanbitna tänder. På så vis kan man säga att spontaniteten utgör en gräns för vad jag meningsfullt kan sägas vilja. Det här verkar också gälla för kärlek, vilket jag kommer att återkomma till senare. Härmed är dock inte sagt var spontaniteten i olika fall kommer att utgöra gräns, eller var vi, från fall till fall, vill dra en gräns för vad någon meningsfullt kan säga. Jag har kanske aldrig eller endast sällan lust att arbeta men vill ändå göra det för att försäkra min utkomst. Däremot är det svårare att se på vilka vis jag kan sägas älska eller vilja älska om jag aldrig har lust till det.

Innan jag går vidare in på frågan om hur vi är ansvariga i kärlek vill jag göra en kort kommentar om hur jag förstår spontanitet. Många av de problem som finns i att förstå hur vi kan vara ansvariga för våra spontana reaktioner verkar hänga samman med tanken att spontaniteten är ett slags episodartade händelser som på något sätt är yttre till oss. Men på samma sätt som det är problematiskt att tänka att kärleken består i vissa känslor, är det problematiskt att tänka att spontaniteten består i att ha vissa känslor, även om vi kan vara frestade att se den så. Vissa *sätt* att tala om den kan också locka oss att tänka i sådana banor. Vi talar t.ex. om att *känna* lust, eller att *känna* för att göra något. Här finns det skäl att påminna om Gilbert Ryles diskussion om nöje, där han i ett exempel pekar på att det nöje som en golfspelare finner i sitt spel inte ligger i en känsla av njutning eller behag som beledsagar spelarens handlingar. Under spelet kan visserligen många olika känslor förekomma men att spelaren uppskattar spelet kommer likväl till uttryck i att han är koncentrerad på spelet, att han inte ville avbryta det eller inte måste intala sig själv att fortsätta spela (Ryle 1955, 108).

När jag talar om spontanitet vill jag därför inte säga något om vad den består i, eller överhuvudtaget påstå att den består i något. Snarare tar jag upp spontaniteten för att visa på en logisk skillnad i hur vi beskriver olika handlingar, där spontaniteten, eller lusten att göra något, främst utgör en kontrast till övriga sätt att fatta beslut, intellektuellt överväga eller avsiktligt handla. "Spontanitet" är därför främst en teknisk term. Jag vill uppmärksamma den betydelse *hur* vi gör något har för vår förståelse av vad det är vi gör. Här kan spontaniteten sägas ligga i *andan* i vilken vi gör något. I samband med diskussionen om ansvar, kan man

också påpeka att jag spontant ser vissa förpliktelse i mina förhållanden till andra. Jag ser spontant att vissa saker gör anspråk på mig.

*

I en diskussion om uppmärksamhet pekar Iris Murdoch på hur vissa sätt att bemöta andra, som att ge dem en god läsning, kan förändra våra känslor för dem. Svärmodern i Murdochs exempel börjar t.ex. se sin svärdotter som spontan i stället för ovärdig, som glad i stället för högljudd (Murdoch 1990, 18). Vårt ansvar här är inte främst för våra känslor utan snarare för hur vi handlar mot och behandlar andra människor vilket kan tänkas möjliggöra vissa känslor. Det finns olika sätt att närma sig människor som i högre och lägre grad är förbundna med kärlek. Jag kan ta emot människor med öppna armar och välkomna dem i mitt liv men också nonchalera dem och förskjuta dem ur mitt liv.

Om vi ser på karaktären Will i början av Nick Hornbys film och bok *About a Boy* så saknar han inte heller främst känslor i sitt förhållande till andra människor i sitt liv. Dessa är huvudsakligen kvinnor som han behandlar som bruksvaror för sitt eget nöje. Vi kan mycket väl tänka oss att han en tid känner vissa saker för dem, såsom attraktion, åtrå eller behag. Hans brist ligger snarare i att han inte låter dem komma in i hans liv. Han ser inte den betydelse de kunde ha för honom, den betydelse kärleken kunde ha för honom, om han tog sig tid att se på och vara med dem på vissa sätt, om han var med dem som någon som han kunde älska, som någon som kunde betyda något för honom.² En sådan här uppmärksamhet eller ansträngning från hans sida kunde t.o.m. vara nödvändig för att han skulle kunna känna något för dem, för att han skulle bry sig om dem eller t.o.m. älska dem.

Det här är också vad som sker i Wills möte och växande vänskap med den tolvårige pojken Marcus. Genom att bara vara med pojken, genom att helt enkelt släppa in honom i sitt hem, till att börja med bokstavligt, då Marcus börjar dyka upp hos honom efter skolan, och sedan också metaforiskt i meningen av att släppa in honom i sitt liv, blir det svårt för Will att stänga ut sig själv ur Marcus liv. Det blir svårt att inte bry sig, att inte bli indragen i Marcus liv, och i och med att han dras in i det som händer Marcus blir det också svårt att inte bry sig om de andra människorna i Marcus liv, som hans mamma som går igenom en depression. Det är inte heller överraskande att han i allt detta också blir förälskad, som för första gången. Plötsligt upptäcker han att han vill vara något för kvinnan han blir förälskad i, en upptäckt som inte strämmar så väl över-

² Att vi säger att han kunde älska, förutsätter förstås att vi betraktar honom som någon som är förmögen att älska.

ens med "insikten" att han inte är någon, eller inte har någon i sitt liv förutom Marcus.

Det finns alltså rum för att tala om ansvar i kärlek i det avseende att min kärlek till någon innebär att jag uppmärksammar de anspråk som andra människor gör på mig och inser det ansvar jag har för att ge människor den plats i mitt liv, att ge dem en del av mig själv, där det är möjligt för mig att reagera på dem på nya, spontana sätt. Jag kan ta ansvar och klandras för att inte låta människor få den här platsen i mitt liv, för att jag ignorerar dem och den roll de kunde spela i mitt liv. Vilka anspråk som ett förhållande meningsfullt kan sägas göra på mig, beror förstås på vilket slags förhållande det är och hur det enskilda förhållande jag har till någon ser ut. Det som ses som en brist i ett kärleksförhållande, att jag t.ex. upptäcker att jag inte tänkt på dig i vissa situationer, behöver inte vara ett problem i en vänskap. Jag kan också brista i min kärlek på många sätt utan att det för den skull betyder att jag inte älskar. Om jag älskar kommer det dock att vara viktigt för mig att leva upp till de krav som kärleken ställer på mig. Raimond Gaita säger att det kan krävas att jag älskar bättre (Gaita 1999, 25). Som vi kommer att se är det också viktigt att se att jag på många sätt också kan vilja älska bättre.

*

Tal om uppmärksamhet visar ett sätt som vi kan sägas vara ansvariga i kärlek, men det här är ändå inte det enda sätt som ansvar kommer in i kärlek. I ett försök att visa hur vi också är ansvariga för våra känslor hävdar t.ex. Robert C. Solomon att vi borde förstå känslor som omdömen med en inneboende rationalitet. Han argumenterar att emotioner är "målmedvetna handlingar" "med syfte att förändra världen" (Solomon 1980, 270, *min övers.*). De har skäl och är intentionella och därför kan vi också sägas vara ansvariga för dem, och t.o.m. välja dem. Solomon pekar alltså på att vi också kan ha ansvar för våra känslor, men understryker tanken att vi är ansvariga för det vi gör av "fri vilja" genom att förklara detta ansvar med att känslor också är *valda handlingar* som vi på olika sätt kan överväga. "Om emotioner är omdömen eller handlingar, så kan vi hållas ansvariga för dem" (Solomon 1980, 270, *min övers.*). David Cockburn å sin sida pekar på att idén att vi endast är ansvariga för våra valda eller övervägda handlingar bortser från att vi i vårt liv tillsammans också bryr oss om vad människor spontant tänker och känner (Cockburn 1995, 416). Han tar upp ett exempel där en vän till mig genast antar att jag är inblandad i en grupps intriger då hon ser mig prata med dem, och konstaterar att det som kan plåga mig i detta inte behöver vara att hon inte övervägde noggrannare innan hon drog en slutsats, utan att

”*det här* var hennes spontana omdöme”, vad än hon skulle ha sagt vid närmare eftertanke (Cockburn 1995, 417, *min övers.*).

Det är alltså viktigt att se att jag, om jag känner mig skyldig för att jag inte älskar dig längre, kan känna mig skyldig för att jag inte gett dig den uppmärksamhet som jag borde ha gett dig i ljuset av min kärlek. Men jag kan också känna mig skyldig för att jag, eller vi, inte längre känner på samma sätt som tidigare. Vi kan fråga oss var vi har gått fel när vi inte längre reagerar på varandra på samma sätt som förut. Kanske har vi t.o.m. försökt att återskapa de känslor vi en gång hade, försökt ge varandra utrymme, men vi känner ändå ”fel”. Problemet ligger då inte i att vi inte ger varandra uppmärksamhet, eller i att vi gör felaktiga omdömen. Snarare uppmärksammar vi inte varandra på rätt sätt. Vi gör det inte ”med känsla”.

Här kan vi vara benägna att säga att även om vi *känner* oss skyldiga, så är vi egentligen inte det. Det här tycks också delvis vara riktigt. Ingen skulle kanske komma på tanken att klandra oss eller hålla oss ansvariga för det här på samma sätt som vi skulle hållas ansvariga för våra avsiktliga handlingar. Vi kan också själva inse att vi inte kan göra något åt det. Vi kunde säga att kärleken är aktiv, eller inom vår kontroll, i den meningen att vi kan närma oss människor på ett sådant sätt att olika känslor av kärlek är möjliga. Det här kan beröra både hur vi betar oss mot och hur vi betraktar människor. Den är dock passiv i meningen att vi inte kan ge upphov till dessa känslor med vilje. Det här är också ett sätt på vilket våra spontana känslor kan sägas utgöra en gräns för vår vilja. De är konstituerande för vad vi begripligt sätt kan sägas vilja. Jag kan hoppas eller önska att jag skulle känna på ett visst sätt i en viss situation, men det är inte upp till mig om jag gör det eller inte.

Det här betyder ändå inte att vi *egentligen* eller *verkligt* inte är ansvariga. Det är inte obegripligt att vi känner oss skyldiga, eller t.o.m. tar på oss ansvar och klander för att vi inte längre känner på vissa sätt. Det är inte meningslöst att reagera på vår brist på kärlek med skuld eller skam. Snarare borde vår förståelse av ansvar beakta den skuld eller den sorg vi kan känna över att inte älska mer, eller älska på samma sätt, trots att vi vet att vi inte kan göra något åt det eller att ingen skulle klandra oss för det. De här (meningsfulla) sätten att reagera på oss själva och andra *berättar* något om den plats ansvar har i våra liv. De uppmärksammar vad det innebär att känna sig skyldig eller ta på sig ansvar för olika saker och hur långt vi i olika situationer kan sträcka vårt ansvar. De visar hur *vi* kommer in i våra känslor, hur vi är ansvariga och spelar en roll i vad det är vi känner, och hur våra känslor i sin tur spelar en roll för vilka vi är.

På så vis verkar det vara ett misstag att utgå ifrån att vi endast är an-

svariga för sådant som i en enkel mening är inom vår kontroll, eftersom vi också kan känna skuld och hålla människor ansvariga för mer spontana reaktioner. Ibland, som i Cockburns exempel, kan vi t.o.m. känna oss och hålla människor mer ansvariga för spontana reaktioner och handlingar än för avsiktliga handlingar. Vi kan tycka att de spontana reaktionerna är mer äkta uttryck för vilka vi är. De kan avslöja mer om oss än våra mer övervägda handlingar. Det här kan också vara ett skäl till att vi värderar spontana reaktioner i kärlek, eftersom de så att säga kommer "direkt från hjärtat".

*

Även om det är viktigt att vi gör saker "med känsla" i kärlek och våra spontana reaktioner kan tjäna till att skilja äkta känslor från falska, så bör vi vara försiktiga för att dra slutsatsen att alla reaktioner eller handlingar med "mindre känsla" också innebär mindre kärlek. Ibland gör jag något för min älskade med kärlek, lust och glädje. Det kan t.o.m. vara min största önskan eller vilja att göra det. Vid andra tillfällen gör jag något bara för att jag tycker att det är upp till mig att göra det. Det är mitt ansvar. Jag kanske inte har lust att diskutera vårt förhållande när du vill göra det, men gör det ändå för att du vill det. Det här utesluter dock inte att jag, även om jag inledningsvis inte kände för det kan bli helt uppsluskad av vår diskussion när vi börjar tala med varandra. Min spontana lust kan väckas av det som jag först såg som en förpliktelse. I vilket fall som helst finns det inget skäl att anta att det senare fallet då jag handlar utifrån en känsla av ansvar eller förpliktelse, visar på en brist i min kärlek, medan det första fallet då jag handlar med glädje är mer konstitutivt för kärlek. De två inställningarna behöver inte ses som motsatta. Snarare kan det att jag ser något som en förpliktelse i sig redan vara ett uttryck för kärlek. Det är endast i ljuset av min kärlek till dig som vissa aspekter av vårt förhållande framstår som förpliktelser eller skyldigheter. På det viset är det inte ett problem för kärleken att jag ser och handlar på vissa åtaganden i mina förhållanden. Det är snarare ett uttryck för de band jag har till andra människor och för min kärlek till dem.

Problem uppstår bara när det ansvar jag ser i relation till andra börjar framstå som krav, när mina åtaganden blir till bördor. Att se andra människor och mitt förhållande till dem i det ljuset uttrycker ett perspektiv som är väldigt olik kärlekens perspektiv. Ur det här perspektivet framstår människor som inkräktare i mitt liv, som ovälkomna gränser för min frihet, i motsats till det perspektiv som kärleken utgör, där andra människor visserligen kan sägas utgöra gränser för mina handlingar, men inte påträngande sådana utan snarare konstituerande gränser för

vem jag är. Här är det också viktigt att komma ihåg att kärleken inte bara ålägger mig att göra vissa saker. Den ger mig också möjligheten att vara och handla på sätt som jag omöjligen kunde handla eller vara på i avsaknad av kärlek. Kärleken omsluter mig med en värld där människor har en ovillkorlig betydelse för mig, där de är värdefulla och skänker mitt liv mening, och den låter mig också betyda något för dem. Jag får ha en mening i deras liv. Att tala om anspråk eller t.o.m. krav som kärleken gör eller ställer på mig kan därför vara missvisande. Det beaktar inte den tacksamhet och glädje jag kan känna inför den plats, betydelse och mening andra människor har i och skänker mitt liv, snarare än den förbittering och avsky jag kan känna inför någon som jag endast tycker ställer krav på mig och begränsar mitt liv. Det beaktar inte på vilka sätt det här är något som jag gör villigt, att jag också vill leva upp till kärlekens krav.

*

Samtidigt ska vi inte överbetona den roll min *villighet* att göra vissa saker har i kärlek. Liksom det att jag gör något med känsla inte består i en viss känsla som åtföljer min handling, består inte det att jag villigt gör något i en viss känsla av vilja som ligger bakom det jag gör. Ibland "består" kärleken i att jag bara gör något. I många situationer är t.o.m. frågan om huruvida jag vill göra något vilseledande. Som ett allmänt påstående kan jag förstås säga att jag *vill* göra det som kärleken ålägger mig att göra. I vissa situationer kan jag också intyga att jag faktiskt vill göra något, om du t.ex. undrar om jag bara ändrade mina arbetstider för att hämta dig på flygplatsen efter en resa för att jag tänkte att du förväntade dig det eller för att vara snäll. (För även om det är snällt av mig att göra det så gör jag det ju inte *för att* vara snäll.) I andra situationer verkar dock hela frågan om vad jag vill göra malplacerad. Det finns ingen fråga om jag kommer att vara någonstans eller göra något, t.ex. gå på min systers bröllop. Men betyder det här att jag dessutom *vill* göra det? Förstås gör jag det inte ovilligt och det är inte heller så att jag bara kan tvinga mig att gå med största motvilja. Om någon kräver att jag svarar på frågan om jag vill gå, går jag säkert också med på att jag vill det. Men i vanliga fall inställer sig frågan om jag vill göra något överhuvudtaget inte. "Det är min systers bröllop. Förstås kommer jag att vara där!"

Frågan om jag vill gå verkar i det här fallet utgå från antagandet att det i alla situationer är meningsfullt att fråga efter vad jag vill, men den här frågan har inte mening oberoende av den situation som den ställs i. Det är endast mot bakgrunden av det liv vi lever och de förhållanden vi har till andra människor som det blir tydligt vad det är vi frågar efter då vi frågar vad någon vill, eller vad vi överlag betraktar som alternativ. Vi

kunde säga att mina förhållanden och min kärlek formar ett landskap där de olika delarna har en ovillkorlig mening och betydelse för mig, i motsats till den villkorliga karaktär som det jag vill och önskar mig har, och att det endast är i ljuset av denna ovillkorliga betydelse som andra människor och det som berör dem har för mig som frågor om vad jag i olika situationer vill göra har en mening.

I den meningen berör kärleken inte bara det sätt på vilket jag möter och svarar på dig och vårt förhållande. Med risk för att överdramatisera förändrar den sättet jag ser hela min värld, vilken betydelse olika saker kan och inte kan ha för mig.³ Den tid som jag inte tillbringar med dig kan ses som tid ifrån dig, och en förälskelse som kunde ha blommat ut i kärlek om det inte var för min kärlek till dig måste fortsätta att endast vara en förtjusning eller kan i annat fall komma att hota vår kärlek. Då jag säger "Jag älskar dig" markerar jag det perspektiv mot vilket jag vill att du och andra ska betrakta mina handlingar. Det här är det perspektiv gentemot vilket jag tar ansvar för och tar emot kritik och klander för det jag gör. Fast här bör vi också hålla i åtanke att jag kan misslyckas med att leva upp till det här perspektivet men ändå älska. Sett ur det här perspektivet borde det inte komma som en överraskning för oss att vi kan lova att älska någon i våra äktenskapslöften. Snarare verkar kärleken just vara det, ett löfte om att ge en annan människa en viktig plats i vårt liv, ett uppmärksammande av de anspråk som det här gör på mig, och ett ansvar för det här löftet och för den andra människan.⁴

³ Jfr Rush Rhees kommentar att "livet är annorlunda för [den som älskar], hela världen är annorlunda för honom" (Rhees 1969, 124, *min övers.*).

⁴ Under arbetets gång har jag fått värdefulla kommentarer av deltagarna vid forskarseminarierna i filosofi vid Åbo Akademi och vid Phalén-picnien i Uppsala 7.5.2004. Bland dessa kan nämnas i synnerhet Lars Hertzberg, Göran Torrkulla, Joel Backström och Hannes Nykänen, samt Ylva Gustafsson och Michael McEachrane inom projektet *Emotions and Understanding*. Arbetet med texten har fått finansiellt understöd av Svenska Kulturfonden, Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, och Finlands Akademi (54701).

LITTERATUR

- Cockburn, David. 1995. "Responsibility and Necessity", *Philosophy* 70, 409–427.
- Gaita, Raimond. 1999. *A Common Humanity: Thinking about Love & Truth & Justice*. Melbourne: Text Publishing.
- Hornby, Nick. 2000. *About a Boy*. London: Penguin Books.
- Kronqvist, Camilla. 2004. *Aspects of Love*. Licentiatavhandling, Åbo Akademi.
- Murdoch, Iris. 1990. *The Sovereignty of Good*. London: Routledge.
- Rhees, Rush. 1969. *Without Answers*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Ryle, Gilbert. 1955. *The Concept of Mind*. London: Hutchinson & Co.
- Solomon, Robert C. 1980. "Emotions and Choice", i *Explaining Emotions*, red. Amélie Oksenberg Rorty. Berkeley: University of California Press, 251–281.
- Wittgenstein, Ludwig. 1995. *Zettel*, övers. Bettina Jobin. Stockholm: Thales.